

ΑΝ ασφαλτοστρώσουμε τους δρόμους θα σταματήσει η άναθεματισμένη σκόνη και δε θα μου φανη παράξενο & λιγοστέψουν τότες κ' οι άρρώστιας. Τό τί μικρόβια έχει η σκόνη ένας Θεός τό ξέρει. Ά λείψη αυτό τό κακό τής σκόνης ή 'Αθήνα θα γίνη μιá από τις ώραιότερες Εύρωπαϊκές χώρες.

**

ΤΩΡΑ πού λέμε για τή σκόνη, παρατηρήσατε ποτέ πώς καθαρίζονται οι δρόμοι; Τό είδα τις προάλλες πού φυσούσε δυνατός άγέρας στην δδδ Σταδίου. Δυό φορές τή μέρα σαρώνουνε τή σκόνη σε βουναλάκια στις άκρες του δρόμου και τήν άφίνουν εκεί για να τήν πάρη τό κάρρο. Αυτό όμως πού έπρεπε να τους άκολουθή έρχεται σε κάμψη ώρα και στο μεταξύ ο άγέρας σκορπίζει τή σκόνη και τό σάρωμα έχει να ξαναρχίση. Κάνουμε δηλ. μιá τρύπα στο νερό. Δέν μπορεί να διορθωθή αυτό τό κακό; Ά μαζεύότανε με τρόπο συστηματικό ή σκόνη, θα είχαμε πολύ λιγώτερη και τό έξοδο έτσι θα έπιανε κάποιον τόπο.

**

ΕΙΝΑΙ πια να έλεεινολογήση κανείς μερικές έφημερίδες πού ξακολουθούνε τό μυθιστόρημα του άξιωματικού πού σκοτώθηκε στη μονομαχία. Ό κόσμος βαρέθηκε αυτή τήν ιστορία, κι άν ακόμα υπάρχουνε λίγοι πού τους άρέσουν τα σκάνταλα καιρός είναι οι δημοσιογράφοι μας άντίς να καλλιεργούνε τήν περιέργεια τους να προσπαθήσουνε να τους διορθώσουνε.

**

ΠΟΛΛΑ όμως ζητάμε από τις έφημερίδες μας! Η πενταρολογία έχει κάμει τους περισσότερους δημοσιογράφους να μας παρουσιάζουνε τις έφημερίδες τους σα σαλάτα ρούσικη. Μυθιστορήματα, ιστορίες, παραμύθια γεμίζουνε τις σελίδες τους και κάπου κάπου και μιá είδηση για ποικιλία. Τό πρωτό άμα διαβάζω τις έφημερίδες έχω να ψαρέψω τά νέα τής ημέρας. Άν τύπωναν τουλάχιστο όλες τις είδησεις σε μιá σελίδα και γέμιζαν τις άλλες με τά ρομάντσα τους, τότες θα έκναι τον κόσμο να κοπιάζη λιγώτερο. Μα θα μου πητε, τότε πού θα φαίνονταν καθαρά ή γύμνια τους σε είδησεις, θα τις άγοραζε κανείς;

**

ΚΑΛΟ κι αυτό πού στο λογοκοπάνισμα τής Βουλής μας βρέθηκε κ' ένας βουλευτής να έπερωτή-

ση τήν Κυβέρνηση για τό ζήτημα τής Λαϊκής Τράπεζας. Στο προπερασμένο φύλλο γράφτηκε κάτι για τήν παραίτηση του κ. Λιβιεράτου και τή συνέντευξη του κ. Έπόπτη και τώρα περιμένουμε να δούμε τί άπάντηση θα δώση ο ύπουργός για να μάθη κι ο κοσμάκης έπίσημα τί γίνεται.

**

ΟΣΑ είπε στη Βουλή τήν περασμένη βδομάδα ο κ. Πρωθυπουργός για τό σιδηρόδρομο τής Σπάρτης δέν άρέσανε στους Σπαρτιάτες. Συλλαλητήρια γίνονται εκεί κ' οι έφημερίδες γράφανε πως θα παραιτηθούν οι βουλευτές τής Έπαρχίας.

Βέβαια ένας τέτιος σιδηρόδρομος είναι πολύ χρήσιμος και πρέπει να γίνη, για τήν ώρα όμως έχουμε να ξεμπερδέψουμε ένα σωρό Έθνικά ζήτήματα πού δίχως άλλο πρέπει να προτιμηθούνε.

**

ΑΝ οι Σπαρτιάτες σκεφτούνε τό πράμα πού ψυχραιμία θα δούνε πως τό ζήτημα τής βοήθειας των προσφύγων είναι σπουδαιότερο κ' εθνικότερο από τό σιδηρόδρομό τους, κι ότι ά γίνη δάνειο οι παράδες πρέπει να ξεδοιούνε για τους δυστυχισμένους αυτούς άδερφούς μας πού ζητούνε προστασία.

**

ΟΙ παράδες πού μαζεύτηκαν από τό λαϊκό έρανο μοιραστήκανε σε δεκαπέντε Καταστήματα δηλ. Νοσοκομεία, στο Φρενοκομείο, στο μαιευτήριο και Άλλα. Καθένα απ' αυτά πήρε 1800 δρ. Τό καλό πού θα κάμουν οι 1800 δρ. σ' αυτά τά Καταστήματα είναι πολύ μικρό και θα είταν πολύ καλύτερα άν οι 30.000 δρ. μοιραζόντανε σε 3 ή 4 Νοσοκομεία από εκείνα πού δέχονται τό φτωχόκοσμο σαν άρρωσταί- νει π.χ. σαν τό Δημοτικό Νοσοκομείο.

ΑΘΗΝΑΙΟΣ

ΣΤΗΝ ΟΥΣΙΑ!

Η νηφάλια έπιστήμη του Ρομα δέν αξίωσε νάρθη στην ουσία του ζητήματός μας και πρώτα πρώτα στο πού κύριο και σημαντικό, πού δίχως του συζήτηση δε γίνεται, δηλ. στη σχέση τής ελευθερίας του άτόμου με τήν εξέλιξη τής κοινωνίας. Αντι μιá κατηγορηματική άπάντηση στο ρώτημά μου, έπιασε πάλι τον παλιό χαβά άν είναι δυνατό ποτέ

να γίνη ή κοινωνιολογία θετική ή φυσική έπιστήμη.

Τέτια κανέναν δέν τήν είπε, ούτε τή στοχάστηκε κι ούτε μπορεί να γίνη βέβαια. Ό κοινωνιολόγος δέν έχει μπρός του πρόχειρο και θετικό ύλικό, σαν τό φυσιοδίφη κι ο πειραματισμός του είν' άδύνατος. Φυσικούς, μαθηματικούς νόμους, πού να υπάγονται σε πειραματισμό, δέν μπορεί βέβαια να βγάλη, ως τόσο δύναται να μεταχειριστή τή μέθοδο των φυσικών έπιστημών και μ' αυτή να φτάση σε συμπεράσματα, άν όχι τόσο θετικά, όπως εκείνες, πάντα όμως άρκετά άκριβή και χίλιες φορές πού πιθανότερα απ' τους προσωπικούς πόθους και τις φαντασιοκοπίες ύποκειμένων κοινωνιολόγων. Κι αυτή ή μέθοδος είναι ή άντικειμενική κι άπροκατάληπτη παρατήρηση όμοιων ή συγγενών αίτιων, πού δίνουν όμοια ή συγγενή αποτελέσματα. Ό κοινωνιολόγος βέβαια δε βρίσκειται στην ίδια μοίρα με τον πειραματιστή των φυσικών έπιστημών. Σα μέλος τής κοινωνίας κι αυτός με πόθους προσωπικούς, μ' έντιχτα άτομικά και με ψυχολογία δική του, δέν μπορεί να κρατήση πάντα τήν άπόλυτη ψυχρότητα, τήν άμεροληψία του φυσιοδίφη, πούχει μπροστά του ύλη άδιάφορη και στερημένη από καθετί συμφέρον. Γι' αυτό όσο άντικειμενικά κι άπροκατάληπτα δουλεύει ή σείψη του κοινωνιολόγου, τόσο πού μεγάλη κ' ή πιθανότητα να βγούν άλήθινά τά συμπεράσματά του.

Τό ύλικό, πού έχει και σπουδάζει ο κοινωνιολόγος, του τό προσφέρουν απ' τόνα μέρος έσωτερικά κοινά γνωρίσματα, κοινές ανάγκες τής ανθρώπινης φύσης, κοινή τάση προς εξέλιξη κι απ' τάλλο έξωτερικές διάφορες συνθήκες, πού επιδράν στο βαθμό τής εξέλιξης και στην έντασή της. Όσο πού πολλή ή συγγένεια στα κοινωνικά φαινόμενα δυό χωρών, τόσο πού μεγάλες κ' οι πιθανότητες σάποτελέσματα τής εξέλιξής τους. Οι ξεχωριστές τοπικές συνθήκες στην καθεμιá απ' αυτές έχουν φυσικά μεγάλη σημασία, μπορεί ναλλάξουν τή χροιά, μπορεί να δώσουν χαρακτήρα άλλιώτικο στη μορφή τής εξέλιξης καθεμιás χώρας, σύμφωνα με τις ξεχωριστές τοπικές συνθήκες της. Αυτό όμως δέν αλλάζει τήν κύρια ουσία τής εξέλιξης, πού γίνεται παντού κατά τό ίδιο γενικό σχήμα, γιατί οι ανάγκες του ανθρώπου, οι ύλικοί όροι τής ζωής, ή οικονομική βάση κ' ύπόσταση τής κοινωνίας είναι παντού ή ίδια.

Η ανάπτυξη αυτών των όρων από ιστορικούς λόγους, πού δέν είν' εδώ ο σκοπός μου να τους έκθέσω, στην Άγγλία και στη Γαλλία, πρώτα από

οι άρχαίοι Έλληνες θέατρο πρώτα δέν είχανε, κάμανε και δράμα και κωμωδία σε διάστημα ένατό χρονώ. Για να γίνη κάτι από τό τίποτα κοντά στο νού πώς χρειάζονται βαθμοί βαθμοί. Κανέναν λοιπόν από τους άπαραίτητους βαθμούς κάθε παρόμοιου ξετυλιγμού, δέν άμελήσανε, λείει ο ιστορικός, μα τους περάσανε γλήγορα γλήγορα και φτάσανε άψε σβήσε στην έντέλεια. Με τον ίδιο τρόπο κ' οι δικοί μας, αί! άς του πούμε κι άφτουνού τόνομά του, με τόν ίδιο τρόπο κι ο δικός μας ο άγαπητός ο Φωτιάδης από τώρα πολεμά να μας σηκώση τις δασείες, τις ψιλές, να μη μας αφήση παρά ένα κ' ένα ο για όλα τά φωνήεντα, κ' έτσι πια ναποχτήσουμε άστροπελεκίς τό ιδανικό τής όρθογραφίας. Πώς έχει δικιο, ρώτημα δέν είναι. Η όρθογραφία μας έλλεινή, και δε θα μείνη. Νάκούσουμε όμως και τό μά. Μα έχει δυό, πώς ή ώρα δέν ήρθε ακόμη, γιατί ξευαζονται άδικα οι άνθρωποι και μείς θέλουμε αναγνώστες, μάλιστα μεταξύ στους γραμματισμένους, πού συνθίσανε άλλως. Ό Anatole France, πού πήγε τώρα τώρα στην Άθήνα και πού τον έβαλε κάποιος φημεριδογράφος να πη άρατα θέματα για τή δημοτική και για μένα, ενώ μήτε τ' στοχάστηκε ο χριστιανός, και τό κατάλαβε λαμπρά ο

ήρωάς μας, ο Παλαμάς, πού βγήκε άμέσως να τόποδείξη του φημεριδογράφου(7), ο Anatole France, σα γύρισε στο Παρίσι, μας έμαθε ξεχνώντας πως είδε άλλα στην Ελλάδα, πως μίλησε με κάμ- πουςους Άθηναίους, με κάμπους Άθηναιώτες και σημείωσε πως ίσια ίσια στην κοινωνία, στην άριστοκρατική τήν κοινωνία, στους προκομμένους, στους καλλιεργημένους, βλέπει κανείς τήν πρόοδο και τήν άγάπη τής δημοτικής. Άφτους όλους, χρέος μας

7) Κ τήν Έστία, 21 Άπρίλη 1907, σ. 1, στ. 3—4 (άρθρο του Α. Τ., όπου ο Α. Φράνς μιλά για αιδίωμα του Γαλατά: θα τον πήρε για κανένα Messenger d'Athènes) Έστία, 23 Άπρίλη, 1917, σ. 2, στ. 1—2 (γράμμα του Παλαμά πού έπρεπε να μπη στην πρώτη σελίδα, καθώς και άρθρο του λεγόμενου, αφού άπαντούσε σ' άφτό). Έστία, 24 Άπρίλη, 1907, σ. 2, στ. 1—2 (άπόκριση πού άπο- πη του Α. Τ. στον Παλαμά). Θέλω να σημειώσω και κάτι άλλο, για τά... ήθη μας. Στον κ. Κύρο (κ. π. α., σ. 16) στέλω κάθε χρόνο ιδιαίτερο αντίτυπο από τά βιβλία μου. Και πού άρρείτε ή άνταμοιβή μου; Βγαίνει έπίκριση στην Έστία κι άξαφνα ένα παιδί με κοροϊδίζει, για να μην πού- με πως με βρίζει. Νομίζει κανείς στην Ελλάδα πως έ- χει να κάμη με άθρώπους σοβαρούς; μα βλέπω και δέν καταλάβαινε ούτε πως πρέπει να φέρνουνται με σοβαρότερους, γιατί όπως κι άν τό γυρίσουνε, δε θα μου άρνηθή κανέναν πως σοβαρά δουλεύω, και δέν παίζω.

είναι να μην τους δυσκολέβουμε τό διάβασμα, εκεί πού δέν πρέπει.

Έχει όμως και δέφτερο μά. Τό ζήτημα έφκο- λόπιαστο δέν είναι διόλου. Είναι πολύπλοκο, δηλαδή δε φτάνει να βίξουμε στο γιαλό ένα ώμέγα, δυό ή- τα, τρία ύψιλο και τέσσερα οι, αι, ει, παρά να ξέ- ρουμε πού και πώς θα τά βγάλουμε, για να βολεύ- ψουμε και τάλλα, για να δείξη τό σύνολο τής άλ- λαγής τήν χρειαζόμενη άρμονία. Και μήτε τοúτο δε φτάνει. Άχ! άκούστε με και σας τό λέω. Δέν ύ- ποψιάζετε τή δυσκολία. Όσο λίγο λίγο, με προ- σοχή, με κόπο, με θρησκεία, δέν καλλιετέψουμε, δε διο.θώσουμε, δέν κόψουμε και δέν πλουτίσουμε τό άρφαβήτό μας τό ίδιο, δε σημαίνει καμιά σας άλ- λαγή. Στο παιδί, πού θα παραδοθή κατόπι τή γραμ- ματική μας, πάντα νάχουμε τό νού μας, και τό ξεχνάτε. Θαρρώτε πως είναι μικρά πράματα, πως έτσι γίνονται από τή μιá μέρα στην άλλη; Θέ- λει μελέτη σπουδαία ή δουλειά. Έπιασα φέτο να τήν ξετάσω και σας τοιμάζω μιá πρόχειρη γραμμα- τική Σας βεβαιώνω πως ακόμη πολύ σκούρα τά βλέπω και στα περισσότερα δέν τολμώ ναποφασίσω. Σταθήτε μιá στιγμή να σας παρουσιάσω ταπεινά ταπεινά και γώ τή γνώμη μου, πού προσπαθώ μ'

καθάλλη χώρα της Ευρώπης, έφερε και την κοινωνική πρόοδο σ' αυτές πρωτότερα απ' τις γειτονικές τους. Συνέπεια της προόδου αυτής εΐταν η επανάσταση του Κρόμβελλ κ' ύστερ' από έναν αιώνα, η μεγάλη γαλλική. Την ανάγκη της βιομηχανικής ανάπτυξης εκπροσώπησε η κατακτητική όρμη του κορσικανού, που ξεχύθηκε στην Ευρώπη, ελευθερώνοντας με την κατοχή τους τὰ γερμανικά κράτη απ' την όπισθοδρόμηση, ζυπνώντας το γερμανικό λαό, τον αποκαρωμένο κάτω από τον πολυκέφαλο δεσποτισμό. Με το διωγμό του Ναπολέοντα πνοή ζαναγεννητική φύσηξε απ' άκρη σ' άκρη στο γερμανικό έθνος· κάτω απ' τὰ δημοκρατικά ένωτικά όνειρα της άργου ζυπνούσας άστικής τάξης η βιομηχανία άρχισε να δείχνη την καπιταλιστική όψη της και στις γερμανικές χώρες, που τον οικονομικό όργανισμό τους τον δέσποζε ως τότε η φυσική παραγωγή. Και η ιδεολογία της εποχής σήκωσε πρώτη, αλλά Ραμά, τή διαμαρτύρησή της με τή φωνή του Γκρύν και Έξς και τή μορφή του αγνήσιου γερμανικού σοσιαλισμού. Η διατήρηση του άγροτικού καθεστώτος, φώναζε, είναι το μόνο που άρμόζει στο γερμανικό λαό. Απ' τή βιομηχανική άκμή φοβούταν αφένος τή συγκέντρωση του κεφαλαίου, εξάλλου το γέννημα μιας προλετάριας επαναστατικής τάξης. Η φύση του γερμανικού λαού, έλεγαν οι ιδεολόγοι, δέ θα μπόρεση νάνεχτι ποτέ τις άδικίες και τὰ αίσχητά του καπιταλισμού. Το γερμανικό έθνος είναι το άγνότερο κ' έντιμότερο του κόσμου, ο γερμανός δέ πιδό δίκαιος κ' εύθός, ο τύπος του άληθινού ανθρώπου. Η πάλη των τάξεων, που είναι κίνδυνος νάρθη με το κεφάλαιο και με τή βιομηχανία, δέν ταιριάζει στο χαρακτήρα του γερμανικού λαού. Το μέλλον του λαού αυτού, ύποστήριξαν οι «καλύτεροι» του έθνους, πρέπει να μείνη στη φυσική ιστορική παράδοσή του, νάγκαλιασή ξανά τὰ πάτρια, να γυρίση στον πατριαρχικό τρόπο ζωής, στάγνά του ήθη, όπως τὰ περιγράφε ο Τάκιτος μιά φορά κ' έναν καιρό.

Αντίκυρ στις άερολογίες αυτές έβγαίνε η άστική καπιταλιστική κοινωνιολογία κι άπκνιούσε με το Αίστ: Η Γερμανία μόνο με τήν ανάπτυξη της βιομηχανίας θα πάη μπροστά. Αυτός έν' ο δρόμος της προόδου της· και το μέλλον της είναι να πάρη τή θέση της Άγγλιας. Μόνο με τή βιομηχανική άκμή της θα μπόρεση να ζετινάξη το φεουδαλικό ζυγό και νάποχητή συνταγμα κ' ελευθερίες.

Τέλος πρόβαλε ο Μάρξ με τήν ανακάλυψη του

νόμου της εξέλιξης της κοινωνίας. Τι είναι καλό και τί κακό, τί πρέπει και τί δέν πρέπει, έιπε, απ' αυτά η ζωή δέν ξέρει· δίχως τή θέληση του ανθρώπου αναπτύσσεται άπάνω στις ύλικές ανάγκες της, στα παραγωγικά της μέσα. Η Άγγλία, η χώρα η πιδό προοδεμένη οικονομικώς, θάναι το πρότυπο της οικονομικής εξέλιξης και συνεπώς και της κοινωνικής για κάθε τόπο.

Έτσι συζητούσαν, καληώρα μας, οι θεωρητικοί της Γερμανίας, όταν ξαφνικά η περιβόητη στάση των ύφαντών της Σιλεσίας, που τήν αποθανάτισε το τραγούδι του Χάινε, μεταφρασμένο στη γλώσσα μας απ' τον Καμπύση, και ύστερα το δραματικό άριστούργημα του Χάουπτμαν. Η στάση αυτή έβγαλε στο φως τέτεια έκμετάλλεψη της εργασίας απ' τους έντιμους γερμανούς του Γκρύν, που μπροστά της χλωμαίνει η φοβερότερη έγγλεξικη καπιταλιστική άδικία. Ο Έξς, σαν τίμιος άνθρωπος κ' ειλικρινής, αναγνώρισε το ξέσπασμα του χείμαρρου του καπιταλισμού, που θάπλώνονταν κατόπι, φέρνοντας τήν άκμή στον τόπο του, και προσχώρησε στις ιδέες του μαρξισμού.

Αυτά δείχνουν πως ύποκειμενικοί εύλαβεΐς πόθοι δέν έχουν σημασία καμιά μπρός στη φορά των πραγμάτων και πως πλάί σ' αυτούς ύπάρχει μιά αντικειμενική πραγματικότητα, που συμπέφτει πάντα με τή γνώμη του πιδό άπροκατάληπτου παρατηρητή της.

Πιδό ευπικότερο είναι της Ρωσίας το παράδειγμα.

Έπειδή η Ρωσία είχε χαρακτηρη πιδό γεωργικό απ' τή Γερμανία, ο κοινωνιολογικός άγώνας άρχισε πρώτα σε πνευματικό, θεωρητικό έδαφος για να συνεχιστή κατόπι σε οικονομικό απ' τους διαδόχους των πρώτων θεωρητικών κοινωνιολόγων.

Ανάλογα με το γερμανικό του Γκρύν, φύτρωσε στις όχθες του Νέβα τόνειρο ένός γνήσιου ρούσσιου πολιτισμού. Ο ρούσσιος ούτοπιστικός γεωργικός σοσιαλισμός φαντάστηκε ένα άπόκοσμο, άγροτικό πατριαρχικό είδύλλιο, όπου θέλησε να κλείση το μέλλον του ρούσσιου λαού. Οι διανοητικές τάξεις της χώρας χωρίστηκαν σε δυό στρατόπεδα, στους ασλαβόφιλους (σα να πούμε τους δικούς μας πάτριους) και στους άδυτικόφιλους, που βρήκαν στο μεγάλο συγγραφέα Τουργιένιεφ έναν απ' τους πιδό θερμούς προμάχους τους. Οι πρώτοι μάχονταν για τον άποκλεισμό του ρωσσιου έθνους από κάθε ξένη επίδρα-

ση, οι δεύτεροι ήθελαν νανοΐξουν διάπλατα τὰ σύνορα στον πολιτισμό της δύσης, σ' αυτό μονάχα βλέποντας τήν πρόοδο του τόπου τους. Καιρούς βάσταξε ο πνευματικός πόλεμος των δυό κομμάτων, που τὰ διαδέχτηκαν κατόπι οι «λαόφιλοι» κ' οι «μαρξιστές», ωςπου η εξέλιξη, δουλεύοντας άνέγνιστη απ' τους ύποκειμενικούς πόθους των ούτοπιστών, έφερε τον καπιταλισμό και τή στερνή άστική επανάσταση, που βεβαίωσε τήν πρόρρηση των μαρξιστών.

Παράδειγμα όμοιο μας δίνει η Ίαπωνία. Όπως γνωστό, το κράτος του ανατέλλοντος ήλιου έδώ και μισό αιώνα έπλεε σε στασιμότητα κινέζικη. Κανένας δέν μπορούσε να προβλέψη πως ο λαός αυτός θάφτανε στην καταπληχτική ανάπτυξη των τελευταίων χρόνων. Τοπικές αίτιες άλλαξαν τὰ πράγματα. Οι αυτοκράτορες είταν είδος αίχμαλώτων της αύλικής καμαρίλας, ωςπου ο τωρινός Μικάδος, άνθρωπος φύσης εξαιρετικής, σπώντας τὰ ιστορικά δεσμά του, μπήκε επικεφαλής των νεωτερικων προοδευτικων στοιχείων, που φάνηκαν στο μεταξύ. Λυσώδης στάθηκε ο άγώνας με τήν αντίδραση των ύπερστάσιμων πάτριων άριστοκρατών και θύματα έπescαν χιλιάδες και χιλιάδες. Ο νεαρός Μικάδος με τους προοδευτικούς θριαμβεψε· στέρωσε τήν προσωπική του ελευθερία και τον ήγεμονικό του θρόνο, έκαμε άστικές μεταρρυθμίσεις κατά πρότυπα άμερικανικά κ' εύρωπαϊκά, έδωσε στο λαό άστικές ελευθερίες, σύνταγμα κι άνοιξε τις πύλες στους ξένους και στο κεφάλαιο, ύποστηρίζοντας τή βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας. Κ' έτσι άρχισε η οικονομική άκμή, που τάποτελέσματά της τὰ πίστωσαν οι θρίαμβοι των ήμερών μας.

Αυτά τὰ παραδείγματα, νομίζω, φτάνουν για να δείξουν απ' τήνα μέρος πως δέν είναι πρώτη φορά, που γίνεται στον κόσμο συζήτηση, σαν τή δική μας, για το δρόμο που θα πάρη η εξέλιξη σε μιά χώρα, απ' τάλλο πως η κοινωνιολογία και χωρίς να γίνη φυσική η θετική επιστήμη, προσφέρει αρκετά στοιχεία ώστε ο παρατηρητής κ' έρευνήτης της κοινωνίας—μεταχειρίζόμενος τή μέθοδο των φυσικων επιστημών, το νόμο: ίδιες η όμοιες συνθήκες, ίδια η όμοια άποτελέσματα—να μπορη να προφητέψη κατά προσέγγιση, κατά πιθανότητα το δρόμο της εξέλιξής της. Πόθοι ύποκειμενικοί και τί συμφέρει, κατά τή γνώμη του ένός και τάλλου, στο καλό του έθνους δέν είναι σοβαρά έπιχειρήματα σε μιά συζήτηση καθαρά αντικειμενική, που άνοιξε σ'

δλη τή δυνάμη μου να σας τήν καταβαθύνω. Η γραμματική μας δέν ταχτοποιήθηκε· τί γυρέσετε ταχτοποίηση της όρθογραφίας; 8 Σταθήτε. Σταθήτε. Και σίγουρο είσείς πως θα σταθήτε. Δέ στέκεται όμως έτσι έροκολα ο Ρωμιός. Γιατί; Έδώ άξίζει να το ψυχολογήσουμε το γιατί.

Ο Ρωμιός θέλει άνεξαρτησία.

Η άνεξαρτησία!

Τί ώραία λέξη—και τί μευ δίνετε τώρα να σας αποδείξω πως άνεξαρτησία δέν είναι, πως είναι το αντίθετό της;

Έκείνο που λέγαμε και πιδό άπάνω. Τα μάβρα, τὰ καταραμένα τὰ χρόνια, οι τέσσαρεις οι αιώνες. Ο Ρωμιός τότες κίνημα δέν έκανε, άναγκαζότανε μάλιστα να πνίξη και το άγαπημένο του το έγω. Αμα γλύτωσε από τή σκλαβιά, σηκώθηκε

8)Το πολύ πολύ, νομίζω, που μμπορεί κανείς να παραδεχτή για τήν ώρα, είναι το ει της ύποταχτικής αντίς η. Μα και τοϋτο θέλει σκέψη, επειδή μμπορεί καμιά μέρα να γράφεται ι, ώστε δοκιμάζουμε άλλαγή που κι άφτη βάλλαξη. Μα δέν έχει και νόημα να βάζουμε ει στην κατάληξη, ενώ γράφουμε άσφα φαϊνώ, αντίς φταινώ, η μιάζω αντίς μοιζώ, τότες και το να πει θάπρεπε να πι να το γράφουμε. Κάθε μεταρρύθμιση πρέπει να είναι γενική, πρέπει, σαν τή γραμματική μας, ναχη άρμονία.

στο ποδάρι, βίχτηκε έζω και τήν άναρχία του τή βάψισε άνεξαρτησία· έτσι μπόρεσε πια να φανή και το καταπατημένο του πρώτα το έγω. Νόμο δέ θέλει, δέν καταλαβαίνει, δέν ξέρει. Όπως του καπνίση. Θάκοιλουθήση η φαντασία του, το καπρίσιο του. Το ίδιο και στη γλώσσα. Και για τοϋτο, να μη θαρρώτε πως το γλωσσικό το ζήτημα είναι ζήτημα γλωσσικό· το γλωσσικό το ζήτημα είναι ζήτημα ήθικό. Τήν ψυχή μας να βάλουμε σε τάξη· βαζουμε σε τάξη και τή γραμματική μας. Και μη μου λέτε πως προσμένουμε να τους κάμω μιά γραμματική τή γραμματική μου από τὰ βιβλία μου τήν ξέρουνε, και τις περισσότερες φορές φταιώνουνε δική τους, όχι τάχα γιατί δέν τους έπεισε η δική μου, μα γιατί προτιμούνε το άγιο το κέφι. Λοιπόν άλλο είναι το κακό κι άλλο μας λείπει από γραμματική. Πρέπει να γίνουμε άντρες. Νομίζει ο Ρωμιός πως είναι άνεξαρτητός και δέ βλέπει πως είναι παιδί. Πρέπει κανείς μέσα του να νοιώθη τί σημαίνει λεφτεριά, πρέπει άνεξαρτητός μέσα του να είναι, για να κούωση θεληματικά έναν κανόνα, μιά πειθαρχία. Κοιτάξτε τόν Άγγλο, που πιδό άνεξαρτητός άνθρωπος από τον Άγγλο στον κόσμο δέν ύπάρχει, που δέν ύπάρχει και πιδό σκλαβος του νό-

μου. Δέν τήν καταλάβαμε ακόμη τήν Έβρώπη. Δέν καταλάβαμε ακόμα μήτε τήν αρχαία τήν Έλλάδα. Είμαστε αλογατακια νόστιμα, πηδηχτά, χαριτωμένα κι από σοί. Μα ξεχνούμε το βυθηστόχαστο και λυπητερό λόγο του Σεινοφόντα: "Αχρηστον μέρ γάρ δήπου και οϊκέτης και στρατεύμα άπειθές· ίππος δέ άπειθής ου μόνον άχρηστος αλλά πολλάνικς και θοαπερ προδότης διαπράττειται (9). Τέτοια αισθήματα, τέτοια φερσίματα μακριά μας. Νά το κάμουμε άπόφαση μιά και σώνει, με θέληση άκλόνιστη, σοβαρή. Έδώ χρέος μας, αλήθεια, ναυται σιδερένια η θύσια μας άπέραντη, γιατί σήμερα η ένότητα είναι τάπαράιτητο αγαθό, η μόνη δυνάμη μας κ' η ένότητα θέλει θυσία, δηλαδή άγάπη.

Και για να μην το παρατραβήξουμε στο τραγικό, το κάτω κάτω τί τρέχει; Τρέχει που δ καθένας φοβάται να μιμηθη το γείτονα του, μπάς και πούνε πως δέν είναι άνεξάρτητος. Πεισματώνει και δέν αλλάζει, το πείσμα του μάλιστα για θέληση το περνα, ενώ δέν ξέρω δυό πράματα που να μοιάζουμε λιγώτερο, άφου η θέληση στηρίζεται σε μιά λογική και το πείσμα λογική δέν παραδέχεται. Για

9) Η. Ίλπ. Γ', 6.

